

<https://doi.org/10.53656/ped2025-6.07>

Research Insights

Изследователски проникновения

КУЛТУРНИТЕ СЪБИТИЯ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНИ НАГЛАСИ КЪМ КУЛТУРНОТО МНОГООБРАЗИЕ

Гл. ас. д-р Екатерина Томова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията представя резултати от проучване, проведено с 26 студенти – бъдещи учители. В хода на проучването студентите са инструктирани да съставят план за дейност в рамките на различни културни събития по избор. Целта на изследването е да се установи по какъв начин културните събития биха могли да служат като инструмент за изграждане на положителни нагласи към многообразието. Основните задачи са да се анализират текстовете на студентите, да се установи наличието или отсъствието на възпитателни възможности в предложените от тях дейности, както и да се систематизират и интерпретират резултатите. Използваните изследователски методи са теоретичен анализ, контент-анализ и рейтингова скала. Анализът на резултатите провокира формулирането на изводи относно наличието на умения у студентите за планиране на посещения на културни събития с възпитателни цели, също води до заключението, че подобни събития съдържат възпитателен потенциал в насока формиране на положителни нагласи към многообразието у децата, комбинирайки изкуство, култура, преживяване, въображение и създавайки предпоставки за по-широк поглед към различията и към света, като цяло.

Ключови думи: културни събития; културно многообразие; многообразие; интеркултурно възпитание; интеркултурна компетентност

Въведение

В съвременното темата за многообразието е от първостепенно значение. Тя е тясно свързана с концепциите за приемане и разбиране на различията между хората, зачитане на човешкото достойнство и проява на толерантност, осигуряване на социално и образователно включване за всяко дете, както и за утвърждаване на социалната справедливост и социалната интеграция. За ефективното протичане на процесите на социално и образователно включване, в контекста на приобщаващото и интеркултурното образование, ключово е

създаването и развитието на положителни нагласи към многообразието, което ще спомогне за изграждане на умения за комуникация, сътрудничество и хармонично съвместно съществуване в глобализирания и мултикултурен свят.

Фокусът върху развитието на този вид умения и нагласи у децата следва да се поставя не само в семейната среда, но и в хода на образователния процес в училище. Ето защо подготовката на учителите както за работа в мултикултурна среда, така и за формиране и развитие у децата на положителни нагласи към многообразието е от съществена важност.

Теоретична обосновка

В научната литература и нормативните документи по проблематиката на интеркултурността интеркултурната компетентност и комуникация се използва както терминът „разнообразие“ (Chavdarova-Kostova 2016), така и „многообразие“¹. Въпреки наличието на специфики от лингвистична гледна точка, в настоящата статия двата термина се използват като идентични, обозначаващи множеството културни различия, особености и характеристики.

Разнообразието е „иманентна част от битието на обществото“, тъй като то е „не само факт, но и необходимост за биологичното възпроизводство на човешкия род и развитието му в културен и икономически план“ (Chavdarova-Kostova 2016, p. 51). Също така, „темата за разнообразието – биологичните и социокултурно детерминирани различия, придобива иманентен характер за съвременното общество, което вече не може да бъде мислено само в контекста на хомогенността“, тъй като „хетерогенността става все повече норма, отколкото изключение“ (Chavdarova-Kostova 2016, p. 58).

Що се отнася до аспекта на човешките взаимоотношения, „разнообразието възплащава приобщаване, взаимно уважение, разбиране на множество перспективи; то се отнася до способността да се отчитат всички измерения на човешките различия“, същевременно „в най-широк смисъл разнообразието предполага включване на всички хора, независимо от расовия и етническия произход, националността, пола, половата идентичност, сексуалната ориентация, религиозните, светските и духовните убеждения, способностите, възрастта и социално-икономическия статус“². Обобщено, терминът „многообразие“ се използва за описание на широк спектър от физически, социокултурни, психологически и поведенчески различия (Chui et al. 2015, p.1).

Всички тези (и други) различия се срещат всеки ден в обществото – в детската градина и училището, на работното място, в университета, в магазина, в ресторанта. Интеркултурно компетентният човек следва да признава и оценява културните специфики (а не да ги игнорира или пренебрегва), да ги уважава и да проявява разбиране, толерантност и солидарност към техните носители, както и да умее да общува конструктивно и адекватно според ситуацията с всеки човек, независимо от различията.

Такъв тип общуване и цялостният модел на поведение се определят от възгледите, убежденията и нагласите, формирани у човека – дали те са положителни към многообразието, различието, межкултурното общуване, или са негативно ориентирани.

По отношение на формирането на положителни нагласи към разнообразието може да се каже, че „процесът на промяна на обществени нагласи към приемане на този факт [разнообразието] обаче изисква време, като ефективността му сама по себе си има съвкупност от детерминанти“; същевременно „това е сложен и многоизмерен процес, предполагащ готовност за ежедневно му осъществяване на различни нива и от различни субекти, с ясно осъзнаване на ангажираност и отговорности и отчитане двупосочността на феномени, назовавани с думи като социална интеграция, социално включване, социална кохезия“ (Chavdarova-Kostova 2016, p. 58).

Вариант за осъществяване на този комплексен процес е реализацията му в хода на изграждането на интеркултурна компетентност. С. Чавдарова-Костова (2012) твърди, че наличието на интеркултурна компетентност е ключов фактор за ефективна комуникация, както и за конструктивно взаимодействие с различни социокултурни групи и индивиди. Редица други автори – D. Deardorff, M. Bennett, G. Hofstede, H. Spencer-Oatey, разглеждат подробно интеркултурната компетентност, тя се споменава и в публикации на Европейския съюз и Съвета на Европа – най-вече в аспект методи за изграждане на тази компетентност, способности за оценка на развитието ѝ, значението ѝ в съвременния свят.

Според Fantini и Tirmizi (2006, p. 12) интеркултурната компетентност представлява „комплекс от умения, необходими за ефективно и адекватно взаимодействие с други хора, които се различават в езиково и културно отношение“. Deardorff (2006, p. 247) я разглежда като „способност за ефективно и подходящо общуване в мултикултурни ситуации, на база интеркултурни знания, умения и нагласи“. Въз основа на разгледаните дефиниции може да се заключи, че интеркултурната компетентност включва способността да се проявяват разбиране и уважение към всеки човек във всяка ситуация и да се отчитат множеството варианти на културни особености и специфики. Също така, тази компетентност включва умения за преодоляване на културните бариери и конструктивно общуване в разнообразни контексти, в това число при наличие на културно многообразие.

В процеса на формиране на интеркултурна компетентност (Benett 2004) са налични многобройни опции (като форми, методи, средства) за изграждане на положителни нагласи към многообразието. Сред по-слабо проучените извънучилищни форми например, в рамките на които е потенциално възможно да се реализират възпитателни взаимодействия в тази посока, са посещенията на културни събития.

По дефиниция „културно събитие“ е традиционно явление, което илюстрира характера и значението на хората, общността, народа, населеното място и нацията (Bowdin et al. 2006). В съвременното обаче за културни прояви се считат всички онези, които отразяват по някакъв начин културата на дадено общество, други култури или значими празници, които предоставят платформа за изява на всякакъв вид изкуство. Като такива се определят фестивали, спектакли, концерти, представяне на книги, карнавали и пр. (Holt & Lapenta 2013).

Културните мероприятия съществуват от векове (Lopes & Hiray 2024), като в днешно време се превръщат в тенденция, присъствайки в културните календари на почти всяка държава, град, община, привличайки ежегодно както огромен процент от местното население, така и множество туристи. Разбира се, не всяко такова събитие придобива толкова известност; редица концерти, постановки и фестивали са предвидени по-скоро за даден град, за конкретна публика (по интереси). Въпреки това културните изяви са съществена част от облика на населеното място и допринасят за развитието му – в аспект на туризма, приходите, инвестициите, популяризиране на културата.

Другата значима роля на културните събития е в насока създаване на сплотена общност, на механизъм за интеграция и социална кохезия чрез мотивирането на хората да участват в социалния и културния живот на града (Crespi-Vallbona & Richards 2007). По време на фестивали и карнавали например, както и на различни спектакли и представления се създават ценни възможности за запознаване с традиции и обичаи на други култури, за културен обмен и межкултурно разбирателство. Насърчават се ангажираността между посетителите и жителите и уважението към различните култури (пак там). В този контекст, културните прояви пораждат чувство за принадлежност, поощряват идентифицирането със собствената културна идентичност, същевременно предоставяйки поле за споделяне на преживяването, за обединяване на хора от различни социокултурни среди. Също така повишават мултикултурната осведоменост и могат да служат като „канал“ за обмен на идеи, за споделяне на културен опит, ценности, норми. Изхождайки от тази гледна точка, може да се заключи, че е възможно културните събития да бъдат използвани като платформа за повишаване на осведомеността за многообразието на културите (Sibiya, Nkosi & Gumede 2023).

Въпреки гореизложеното изследванията върху релацията посещение на културни събития – формиране на интеркултурна компетентност (в частност – положителни нагласи към многообразието) са предимно свързани със сферата на туризма, икономиката, измеренията на процеса на глобализация (Colombo 2015; Yao-Yi et al. 2018; Quinn et al. 2020). Недостатъчната наличност на подобни изследвания в сферата на образованието, конкретизиращи обособяването на културните събития като възпитателна форма, също относно интегрирането на възпитателни взаимодействия в рамките на подобни мероприятия с цел

формиране и развитие на положителни нагласи към многообразието, провокира осъществяването на настоящото проучване. В неговите рамки се набляга не само върху възпитателния потенциал на културните събития, но и върху уменията на студенти – бъдещи учители за планиране, организация и осъществяване на посещения на такива мероприятия, съответно върху способностите на бъдещите педагози за прилагане на методи и реализиране на дейности в насока формиране у децата на положителни нагласи към многообразието, специфично в хода на различни културни прояви.

Методология

Проучването е извършено в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ с 26 студенти – бъдещи учители. Двадесет и един от тях се обучават в специалност „Педагогика“, последен курс, редовно и задочно обучение, а останалите трима са студенти по програма „Еразъм“, подготвящи се за учители.

Проучването е проведено в рамките на 4 етапа. Първо, на студентите са дадени подробни инструкции относно задачата, а именно – да съставят план за дейност за формиране на положителни нагласи към многообразието чрез посещение на дадено културно събитие. Второ, обсъдени са варианти и примери с цел разяснение на възможните опции и практики, акумулиране на впечатления и вдъхновение и интерпретиране на културните събития през призмата на интеркултурността. Предоставен е и линк към платформа, осигуряваща виртуален достъп до различни мероприятия, забележителности и пр.³. По време на третия етап студентите представят своите текстове/презентации пред останалите участници в курса. Последният, четвърти етап, е предназначен за предоставяне на обратна връзка и за саморефлексия; за последваща оценка на разработките от страна на преподавателя.

Целта на изследването е да се установи по какъв начин културните събития биха могли да служат като инструмент за изграждане на положителни нагласи към многообразието у децата. Основните задачи в хода на проучването са: да се анализират текстовете на студентите на база формулирани критерии и показатели; да се установи наличието или отсъствието на възпитателни възможности в предложените от тях дейности; да се систематизират и интерпретират резултатите. Поставени са следните изследователски въпроси: (1) Кои културни събития е възможно да спомогнат за формирането на положителни нагласи към многообразието?; (2) Какви методи, средства и ресурси за изграждане на положителни нагласи към многообразието биха могли да бъдат приложени по време на посещенията и след това?

По време на анализа на резултатите са приложени следните критерии и съответстващите им показатели: (1) приложимост на идеите: съответствие с възрастта и потребностите на децата; потенциал за безпроблемно и практически приложимо интегриране във възпитателния процес; (2) съдържащи

се възпитателни възможности: коректно подбрани методи и средства за осъществяване на възпитателните взаимодействия; потенциал за по-нататъшно развитие/надграждане. Използваните изследователски методи са теоретичен анализ, контент-анализ и рейтингова скала.

Теоретичният анализ има за цел да „разгледа резултатите и заключенията от гледна точка на определени теоретични постановки“ (Ivanov 2006, p. 114), в случая – концепциите, свързани със значението на интеркултурната компетентност и положителните нагласи към многообразието в съвременния свят – D. Deardorff, С. Чавдарова-Костова, G. Hofstede и др.

Извършеният контент-анализ е качествено-количествен, приложен с цел „обработка и усъвършенстване на изследователските данни“ (Ivanov 2006, p. 284). Обработката и класификацията на набора от комуникативно значими фрагменти и разпределянето им в отделни категории са осъществени спрямо следните критерии (Gospodinov 2016, p. 292): „вид на съобщенията“: мнение/идея/отговор/, съдържание; „вид на продуцента на съобщенията“: изследвани лица (студенти); „място на разпространение“: текстове, подготвени от студенти (текстове/презентации); „честота на срещане“: честота на идентични отговори/мнения/идеи; „минимален обем“: една дума/един израз.

Резултати

Участниците са на възраст между 22/23 и 48 години (трима от студентите в задочна форма на обучение са на по-голяма възраст от останалите) и са разпределени по местоживеене, както следва: България (23-ма души); Испания (1 човек); Турция (2-ма души). Четирима души са от мъжки пол, а останалите 22-ма – от женски. Анализирани са общо 26 студентски разработки.

В хода на извършения контент-анализ е обособена само една категория, тъй като всички текстове и презентации засягат идентична тема. Различните аспекти на отделните разработки са подчертани чрез класифицирането им в рамките на четири единици за анализ. Таблица 1 илюстрира предложенията на студентите и честотата, с която те са регистрирани.

Таблица 1. Единици на анализ за категория 1

Единици на анализ	Абсолютни стойности
Фестивали	8
Спектакли/постановки	7
Празници	7
Виртуални преживявания	4

Преобладава делът на студентите, описали различни фестивали и карнавали като дейност, способстваща развитието на позитивни нагласи към много-

образието. Сред предложенията са етнофестивал „Челопеч – огнище на традиции“, кулинарен фестивал, международен фестивал на изкуствата „Музите“, карнавал „Фършанаги – в обувките на друг“ и пр. Основните идеи в аспект изграждане на интеркултурна компетентност и специфично положителни нагласи към разнообразието са свързани с възможностите, налични в рамките на подобни културни събития. Част от изброените фестивали например имат за цел да „съберат хора от различни краища на България и чужбина, за да покажат богатството на българските народни традиции, обичаи, музика, танци, занаяти и фолклор“, като по този начин съдействат за „укрепване на общността и за насърчаване на културния обмен между различни региони и етнически групи“. Според студентите посещение на такова събитие би могло да повиши познанията на учениците за други култури, да „развие тяхната социална чувствителност към многообразието в обществото“, съответно да развие уменията им за проява на уважение към различията.

Организацията на почти всеки фестивал включва и кулинарен компонент. Самите кулинарни фестивали представят „храната като универсален елемент, който е част от всяка култура“, давайки възможност на децата „да се запознаят с културното разнообразие по ангажиращ и практически ориентиран начин“ и да развият позитивни нагласи към културното разнообразие. В рамките на фестивалите обикновено се наблюдава и „обмен на различни културни ценности и традиции“, спомагащ „разширяване на светогледа“ у учениците, готовността за „приемане и уважение към различни гледни точки, обичаи и вявания“.

Както фестивалите, така и многобройните варианти на спектакли – театрални постановки, балет, концерти, дори циркови представления, интерактивни изложби и т.нар. „пърформанси“, представят „различни аспекти на културите – обичаи, традиции, история, изкуства, и др.“, с поставен акцент „върху разбирането и приемането на тези различия“. Седем от студентите считат, че посещението на спектакли би могло да бъде ползотворно в насока формиране на ценности като толерантност и солидарност, надграждане на уменията за проява на емпатия, повишаване разбирането за културното многообразие. Същевременно представленията могат да „насърчат уважението към различни култури“, тъй като много от тях обединяват разнородни „културни елементи и традиции от цял свят“ и „стимулират дискусия за културното многообразие“, „създаване на интерес и любознателност“ към различията, „засилване на интереса“ към света, като цяло, и „разширяване на културния хоризонт“.

Други седем от студентите избират дейности, които отличават спецификите на любими на децата и възрастните празници. Дадените примери описват взаимодействия при посещение на великденски и коледни тържества и концерти, предимно в училище, коледни базари, празнични благотворителни тържества. Тук основно се набляга върху потенциала на подобни празнични

събития да „насърчат културния обмен и разбирателство“ (при представяне на празнични традиции и ритуали на различни култури), върху развитие на уменията за емпатия, опознаване на „другостта“, споделяне на емоции и вълнения. Често тържествата от подобен характер се организират и осъществяват в училища с участието на учениците. В този смисъл, студентите обръщат внимание на възможностите за подобряване способностите за комуникация на децата, те ще се „научат как да общуват по-ефективно с хора от различни култури“ (когато в класа/училището има ученици от различни култури и те работят заедно по участията си в тържеството). Децата ще повишат информираността си относно как да „избягват културни недоразумения и бариери“, за „адаптация и комуникация в интеркултурни ситуации“. Посоченото би могло да съдейства при изграждане на умения за „функциониране в днешния свят, където различните култури са в постоянна комуникация“. Съответно „децата ще бъдат по-подготвени за международни контакти, за работа в мултикултурни екипи и за участие в глобални проекти“.

Най-малък брой студенти разработват предложения за дейности, извършвани във виртуалния свят. Идеите са насочени към преживявания, които при реализиране „на живо“ са комплексни и трудни за организация в реалната педагогическа практика – посещение на музеи, галерии, обиколки и екскурзии в други държави. Студентите аргументират тезата, че така учениците „ще се запознаят с различните измерения на културата – историята, бита, изкуството и др.“, ще бъде предизвикан интересът им „да разглеждат различни светове и да се запознаят с различни култури“, ще бъде възможно формирането на позитивна нагласа „към другите народи“. Дейностите спомагат насърчаване „уважението към различни традиции“, разбиране „важността на това да бъдат [децата] отворени и толерантни към другите“, „да приемат и уважават хора от различни етнически и религиозни групи“. Посещението на музеи, забележителности, знакови местоположения в други страни вероятно ще „накара децата да се чувстват по-свързани със света около тях и да оценяват културното многообразие“, тъй като по този начин те ще „придобият по-добро разбиране за това как културите се различават и какво ги обединява“.

Цялостният анализ на разработките сочи, че преобладаващият дял от студентите избират дейности, в рамките на които е възможно учениците да надградят уменията си „да разпознават и уважават различията в културите, като същевременно откриват и общите неща, които свързват хората по света“. Поощрява се и придобиването на „разбиране за собствената културна идентичност, традиции и ценности, което помага на учениците да имат реалистична представа за себе си в контекста на културните различия“.

Що се отнася до оценката на разработките на база формулираните за целите на изследването критерии и показатели, резултатите са онагледени посредством таблица 2 и таблица 3.

Таблица 2. Резултати по критерий 1: Приложимост на идеите

Степен Показател	Много висока	Висока	Средна	Ниска	Много ниска
Показател 1	19	7			
Показател 2	11		15		

Първият показател към критерий 1 е свързан с отчитане адекватността на избраната дейност съобразно възрастта на учениците и техните потребности. Разработките на 19 от студентите са оценени като съответстващи на детските възраст и потребности в много висока степен. Тук са разпределени идеите за посещение на фестивали и празнични събития, три от предложенията за спектакли и едно – за виртуално преживяване. Голяма част от фестивалите по принцип и всички, описани от студентите, са предназначени и за деца (семејства), тъй като обхващат активности, продукти и културна програма, които са приемливи за всяка възраст. Празничните тържества се провеждат обикновено в самото училище и са организирани или конкретно за/от класа, или за всички ученици. Следователно могат да бъдат определени като подходящи събития за деца. Като приложими във висока степен са определени седем от текстовете/презентациите – 4, описващи посещение на спектакъл, и 3, посочващи виртуални преживявания. Не всеки концерт, театрална постановка и балетен спектакъл са подходящи за детска аудитория. Важно е да се имат предвид сюжетът (жанрът), продължителността, дори местоположението (ако е навън през зимата например, е възможно детето да се разболеет). Предложенията активности, попадащи в тази графа, не са неподходящи, но не са и аргументирани като приложими в много висока степен. Виртуалните обиколки, т. нар. „турове“ и екскурзии, отново следва да бъдат съобразени с възрастта на учениците, като в оценените тук работи обосновката е валидна по-скоро във висока, а не в много висока степен.

При втория показател резултатите показват по-различна картина относно разпределението на разработките в отделните категории. Всички виртуални преживявания и празнични събития са оценени като практически приложими в много висока степен. Логиката се корени в начина на осъществяване и на двата вида активности. Дигиталните разходки могат да се реализират в час на класа (или час по предмет) чрез екрана за общо ползване в класните стаи. Разбира се, по-добрият вариант би бил употребата на индивидуални устройства (училищни), но и другата опция е валидна. Необходимите средства и ресурси за организиране на дейността са обикновено налични в класните стаи и не изискват прекалено много време за допълнителна подготовка и планиране от страна на учителя, нито нетипични усилия за учениците. Важно е уточнение-

то, че студентите предвиждат вредните за здравето ефекти на използването на устройства и включват в предложенията си замисъл за редуцирането им. От своя страна, празничните тържества са не само практически приложими, но и реално апробирани всяка година за всеки по-значим празник. Описаните от студентите елементи, интегриращи различни културни специфики (танци, храна, музика и пр.), не са винаги отчитани при подготовката на празненствата в реалната практика, но прилагането им е възможно в много висока степен.

Посещението на фестивали и спектакли обаче невинаги е постижимо. Самите студенти разписват в текстовете/презентациите си и възможни предизвикателства при организиране на дадената дейност (компонент в зададената структура на задачата), като именно за посочените събития се изброяват най-много потенциални пречки. Основни такива са: необходимостта от време за „събиране“ на учениците, достигане до местоположението, престой на самия фестивал или спектакъл, прибиране; също напасване на посещението с осъществяване на учебните часове, с учебния материал и заложените други възпитателни цели освен тези в насока интеркултурно възпитание, потребността от средства за закупуване на билети, на храна и напитки, за превоз; нежелание на родителите да позволят такова посещение, и др. Поради гореизложеното фестивалите и представленията попадат в графата „в средна степен“. Не са обозначени като приложими в ниска или в много ниска степен, тъй като все пак не са невъзможни за осъществяване, което е видно и в практиката.

Вторият критерий е свързан с възпитателните възможности, които се съдържат в предложените от студентите варианти за възпитателни дейности в рамките на различни културни събития. Показателите са: коректно подбрани методи и ресурси за осъществяване на взаимодействията; възможност за по-нататъшно развитие (дългосрочни възпитателни цели, идеи за подобряване и надграждане).

Таблица 3. Резултати по критерий 2:
Съдържащи се възпитателни възможности

Степен Показател	Много висока	Висока	Средна	Ниска	Много ниска
Показател 1	18	6	1	1	
Показател 2	15	6	3	2	

Таблицата обозначава ясно разнородните резултати по втория критерий. Тук разработките за всеки от отделните показатели са оценени много по-неоднозначно.

Мнозинството от студентите подбират коректно методите и ресурсите, които планират да използват за дейността. Най-често посочвани са беседи и дискусии преди и след събитията, ролеви игри, примери и демонстрации,

презентации, убеждение и обяснение и др. Всеки от методите е релевантен на темата и би могъл да се интегрира адекватно в рамките на възпитателни взаимодействия в хода на културни събития. Освен това студентите изброяват комбинации от методи, обосновавайки синхронизираното им приложение с цел постигане на по-добри резултати. Шестимата души, чиито предложения са оценени във висока степен за този критерий, също споменават подходящи методи и ресурси, но открояват по един или два при възможност за употреба на повече. Единствената разработка, попадаща в графата „в средна степен“, очертава възпитателни методи, но не специфицира конкретни приложения, свързани с описаната дейност. Един е и текстът, записан в графата „в ниска степен“. Последните споменати, за разлика от останалите, не наблягат върху осъществяването на рефлексия под някаква форма след посещението. А именно рефлексията върху наблюдаваното, преживяното, възприетото е ключова за формирането на нагласи. Чрез разсъждения върху придобитите впечатления учениците биха могли да осмислят в по-пълна степен случилото се, да го свържат с перспективите си относно различните култури, да задълбочат представите си за различията и сходствата между хората.

При втория показател също са налични текстове/презентации, разпределени в графите „в средна“ (3) и „в ниска степен“ (2). Тримата студенти разписват предложения за по-нататъшно развитие на активностите, но не подбират достатъчно подходящи или приложими варианти. Например покана към артисти да организират работилници за учениците – чудесна идея, но зависеща от различни фактори. Също посещението на международни събития в чужбина – ценно преживяване, но сложно за реализация. Комплексно би било и планирането на съвместни събития с училища от други градове и/или държави – отново не невъзможно и безпрецедентно, но обвързано с редица условия.

Другите двама не включват дългосрочни възпитателни цели за продължаващи взаимодействия в тази насока. Останалите студенти замислят интригуващи, но и приложими в практиката възможности за надграждане на дейността. Примери са ежегодното посещение на даден/и фестивал/и; организирани представления от самото училище; партньорства с културни институции; участие на децата в различни спектакли и пр.

Дискусия

Анализът на резултатите провокира формулирането на основни изводи относно уменията на студентите да планират посещение на културни събития с фокус върху формирането на положителни нагласи у децата към многообразието. Достига се и до отговор на поставените изследователски въпроси.

Изследователски въпрос 1: Кои културни събития е възможно да спомогнат за формирането на положителни нагласи към многообразието?

Резултатите и тяхната интерпретация недвусмислено сочат, че по-голямата част от студентите са в състояние да предложат подходящи варианти за посещение на културни събития, които са осъществими в реалната практика. Студентите осмислят значението на спецификата на възпитателните взаимодействия в зависимост от различните възрастови групи, потребности, интереси и способности на учениците. Едновременно с това голяма част от изследваните лица споделят идеи с висок потенциал за безпроблемно интегриране във възпитателния процес – по отношение на съобразяване с необходимото време и ресурси, предварителна подготовка и последващи дейности. Студентите акцентират и върху адекватни начини за организиране на посещението, така че то да бъде ползотворно за учениците. Предпочитаните културни мероприятия са фестивалите и празничните събития.

Изследователски въпрос 2: Какви методи, средства и ресурси за изграждане на положителни нагласи към многообразието биха могли да бъдат приложени по време на посещенията и след това?

Резултатите подчертават и уменията на повечето студенти да подбират възпитателни методи, които са подходящи за конкретната ситуация и клас, насочени са специфично към поставената възпитателна цел и са преценени с оглед на оптималната им ефективност. В повечето от текстовете и презентациите е предвидено и предоставянето на обратна връзка, осъществяването на рефлексия и саморефлексия, което подчертава разбирането на студентите за тяхната важна роля в рамките на възпитателните взаимодействия.

Дългосрочните възпитателни цели и възможностите за по-нататъшно надграждане също са разпознати като съществени елементи – идеята за добре обмислени взаимодействия в посока формиране положителни нагласи към разнообразието и цялостно изграждане на интеркултурна компетентност, която е „ключова за успешно функциониране в глобализирания свят, където комуникацията с хора от различни култури е ежедневие“.

Резултатите ясно показват осъзнаването от страна на студентите, че изграждането и/или развитието на умения за интеркултурна комуникация и положителни нагласи към културното многообразие не може да се осъществи посредством посещението на едно събитие, използването на един метод, в рамките на една дейност. Това е сложен и дългосрочен процес, изискващ интегрирането на множество методи и активности в хода на възпитателните взаимодействия. Същевременно посещението на културни събития би могло да спомогне формирането на нагласи в тази насока, комбинирайки изкуство, култура, преживяване, въображение и създавайки предпоставки за по-широк поглед към различията и към света, като цяло. Аргументацията на студентите относно избора им на културно мероприятие, което да послужи като инструмент за изграждане на положителни нагласи към разнообразието у децата, доказва възможностите на такъв тип събития в насока създаване на сплотя-

ваша среда, която поощрява културния обмен, запознаването с разнообразни традиции, обичаи, вярвания, норми и интеркултурната комуникация.

Културните прояви провокират палитра от емоции и впечатления. Децата се наслаждават на „вълшебството, което струи от едно посещение на такова събитие“, това „е нещо ценно за детето и то дълго време ще остане в мислите му“. Цялостната атмосфера и същност на празненствата, фестивалите, представленията, „музиката, светлините, героите – това са неща, които ще се запечатат в спомените на младия човек“. Именно силата и интензитетът на преживяването биха могли да бъдат използвани и като инструмент за създаване на положителни впечатления за другите култури, формиране на интеркултурна чувствителност и културна осъзнатост. По този начин се насърчава и „открит диалог“ относно различията и техните проекции и проявления – и в ежедневието, и в сферата на изкуството, което се явява отражение на живота, трансформация на познатото, открояваща различното. Но не като опасно, вредно, нежелано, а като интригуващо, вълнуващо и обогатяващо.

Важен е фактът, че резултатите от това проучване съвпадат с резултатите от други изследвания, които потвърждават, че посещението на различни културни мероприятия има потенциал за развитие на положителни нагласи към многообразието (Ostrower 2007; Wang et al. 2019).

От значение е да се очертаят и ограниченията на осъществяването на проучването. Основното такова е размерът на извадката. Изследване с по-голям брой студенти би могло да провокира формулирането на по-задълбочени изводи. Положителен ефект би имало и включването на студенти от повече висши училища – на територията на страната, но и в чужбина. Също така не е налична достатъчно научна литература по отношение конкретно на културните прояви като способ за формирането на положителни нагласи към многообразието у децата. Оттук произтичат и приложенията на настоящото изследване; то може да послужи като отправна точка за по-нататъшни проучвания на възможностите за осъществяване на възпитателни взаимодействия в рамките на различни културни събития.

Заклучение

В контекста на глобализацията и многообразието на съвременния свят „формирането на интеркултурната компетентност се очертава като един от приоритетите в българската образователна система, тъй като може да съдейства за по-бързата социализация и адаптация“ на учениците, отчитайки спецификите на „културноразнообразната среда“ (Dimitrova & Dragancheva 2018). Именно формирането на положителни нагласи към различните култури е в основата на конструктивното общуване в мултикултурен аспект и е от съществено значение за изграждането на интеркултурна компетентност, като в хода на този процес „педагогическото взаимодействие“ с учениците трябва

да е насочено „към овладяване на културни знания и умения за общуване с представители на различни култури“⁴.

В тази връзка, ключова е ролята на педагогическите специалисти – да формират и развият у децата ценности като толерантност, емпатия и солидарност, да изградят у тях умения за проява на разбиране и уважение към другите култури, за ефективно общуване и продуктивна работа в мултикултурна среда. За да постигнат тази цел, учителите следва първо да развият тези компоненти у себе си, за да могат да провеждат качествени и пълноценни възпитателни взаимодействия в горепосочените аспекти.

Благодарности и финансиране

Статията е създадена в резултат на участието на автора (Екатерина Томова) в проекта SUMMIT: Проект на Софийския университет по покана „Създаване на мрежа от изследователски висши училища в България“, дейност 3.3. Международно сътрудничество, № BG-RRP-2.004-0008 SUMMIT.

БЕЛЕЖКИ

1. ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ (2006). Конвенция за опазване и насърчаване многообразието от форми на културно изразяване. Available from: <https://eur-lex.europa.eu/BG/legal-content/summary/convention-on-the-protection-and-promotion-of-the-diversity-of-cultural-expressions.html>. [Viewed 2024-12-19].
2. OFFICE OF DIVERSITY AND INCLUSION. (2022). Diversity definitions. University of Central Florida. Available from: <https://diversity.ucf.edu/document/diversity-definitions/>. [Viewed 2024-12-19].
3. ПРОЕКТ ИЗКУСТВА И КУЛТУРА. Available from: <https://artsandculture.google.com/>. [Viewed 2024-12-19].
4. ДИМИТРОВА, Д., ДРАГАНЧЕВА, Д., 2018. Методически идеи за формиране на интеркултурна компетентност на 7 – 11-годишни ученици. *Реторика и комуникации*. Available from: <https://rhetoric.bg/дяна-дмитрова-димитрина-драганчев>. [Viewed 2024-12-19].

ЛИТЕРАТУРА

- ГОСПОДИНОВ, Б., 2016. *Научното педагогическо изследване. Методологични, технологични и методически аспекти*. София: Св. Климент Охридски. ISBN 978-954-07-4101-7.
- ИВАНОВ, И., 2006. *Педагогическа диагностика*. Шумен: Епископ Константин Преславски.
- ЧАВДАРОВА-КОСТОВА, С., 2016. *Разнообразието – съвременни европейски предизвикателства*. София: NABEC.

- BENETT, M., 2004. Becoming interculturally competent. In: J.S. WURZEL (Ed.). *Toward Multiculturalism: A Reader in Multicultural Education*. Newton: Intercultural Resource Corporation.
- BOWDIN, G.; McDONELL, I.; O'TOOLE, W.; ALLEN, J. & HARRIS, R., 2006. *Events Management*. London: Routledge. ISBN 978-0-08-045715-4.
- CHAVDAROVA-KOSTOVA, S., 2012. Ways of forming intercultural competence for work in a multicultural environment. *Technological education and sustainable development of the region. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference Novosibirsk*, pp. 180 – 185.
- CHUI, C.; KLEINLOGEL, E. & DIETZ, J., 2015. Diversity. *Wiley Encyclopedia of Management*, vol. 6, no. 1. Available from: <https://doi.org/10.1002/9781118785317.weom060058>. [Viewed 2024-12-19].
- COLOMBO, A., 2015. How to evaluate cultural impacts of events? A model and methodology proposal. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, vol. 16, no. 4, pp. 1 – 12.
- CRESPI-VALLBONA, M. & RICHARDS, G., 2007. The meaning of cultural festivals: Stakeholder perspectives in Catalunya. *International Journal of Cultural Policy*, vol. 13, no.1, pp. 103 – 122.
- DEARDORFF, D., 2006. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internalization. *Journal of Studies in International Education*, vol. 10, no. 3, pp. 241 – 266.
- FANTINI, A.; TIRMIZI, A., 2006. Exploring and Assessing Intercultural Competence. *World Learning Publications*, vol. 1, pp. 1 – 74.
- FU, Y.-Y.; WANG, S.; KING, C. & CHU, Y.-T., 2018. The Influence of an International Festival on Visitors' Attitudes toward Diverse Cultures. *Academica Turistica*, vol. 12, no. 2, pp. 127 – 141.
- HOLT, F. & LAPENTA, F., 2013. The social experience of cultural events: conceptual foundations and analytical strategies. In: J. SUNDBO & F. SØRENSEN (Eds.). *Handbook of Experience Economy*, pp. 363 – 380. Great Britain: Edward Elgar Publishing.
- LOPES, R. & HIRAY, A., 2024. Impacts Of Cultural Events And Festivals On Cultural Tourism. *Journal of Advanced Zoology*, vol. 45, no. S4, pp. 174 – 179.
- OSTROWER, F., 2007. Multiple Motives, Multiple Experiences. The Diversity of Cultural Participation. In: S. TEPPER & B. IVEY (Eds.), *Engaging Art*, pp. 85 – 103. London: Routledge. ISBN 978-0-20-392750-2.
- QUINN, B.; COLOMBO, A.; LINDSTRÖM, K., MCGILLIVRAY, D., & SMITH, A., 2020. Festivals, Public Space and Cultural Inclusion: Public

- Policy Insights. *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 29, no. 11 – 12, pp. 1875 – 1893. Available from: <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1858090>.
- SIBIYA, T.N.; NKOSI, G.S. & GUMEDE, T.K., 2023. Cultural Events as a Strategy for Sustainable Relationships among Key Players. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, vol. 12, no. 2, pp. 653 – 672.
- WANG, F., KING, S. & CHU, Y.-T., 2019. The Influence of an International Festival on Visitors' Attitudes toward Diverse Cultures. *Academica Turistica - Tourism and Innovation Journal*, vol. 11, no. 2.

Acknowledgements and funding

The article was created as a result from a participation of the author (Ekaterina Tomova) in the SUMMIT project: Project of the Sofia University under the invitation "Creation of a network of research higher schools in Bulgaria", activity 3.3. International cooperation, № BG-RRP-2.004-0008 SUMMIT.

REFERENCES

- BENETT, M., 2004. Becoming interculturally competent. In: J.S. WURZEL (Ed.). *Toward Multiculturalism: A Reader in Multicultural Education*. Newton: Intercultural Resource Corporation.
- BOWDIN, G.] McDONELL, I.] O'TOOLE, W.] ALLEN, J. & HARRIS, R., 2006. *Events Management*. London: Routledge. ISBN 978-0-08-045715-4.
- CHAVDAROVA-KOSTOVA, S., 2012. Ways of forming intercultural competence for work in a multicultural environment. *Technological education and sustainable development of the region. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference Novosibirsk*, pp. 180 – 185.
- CHAVDAROVA-KOSTOVA, S., 2016. *Raznoobrazieto – savremenni evropeyski predizvikatelstva* [In Bulgarian]. Sofia: NABEC.
- CHUI, C.; KLEINLOGEL, E. & DIETZ, J., 2015. Diversity. *Wiley Encyclopedia of Management*, vol. 6, no. 1. Available from: <https://doi.org/10.1002/9781118785317.weom060058>. [Viewed 2024-12-19].
- COLOMBO, A., 2015. How to evaluate cultural impacts of events? A model and methodology proposal. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, vol. 16, no. 4, pp. 1 – 12.
- CRESPI-VALLBONA, M. & RICHARDS, G., 2007. The meaning of cultural festivals: Stakeholder perspectives in Catalunya. *International Journal of Cultural Policy*, vol. 13, no.1, pp. 103 – 122.
- DEARDORFF, D., 2006. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internalization. *Journal of Studies in International Education*, vol. 10, no. 3, pp. 241 – 266.

- FANTINI, A.; TIRMIZI, A., 2006. Exploring and Assessing Intercultural Competence. *World Learning Publications*, vol. 1, pp. 1 – 74.
- FU, Y.-Y.; WANG, S.; KING, C. & CHU, Y.-T., 2018. The Influence of an International Festival on Visitors' Attitudes toward Diverse Cultures. *Academica Turistica*, vol. 12, no. 2, pp. 127 – 141.
- GOSPODINOV, B., 2016. *Nauchnoto pedagogichesko izsledvane. Metodologichni, tehnologichni i metodicheski aspekti*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [In Bulgarian]. ISBN 978-954-07-4101-7.
- HOLT, F. & LAPENTA, F., 2013. The social experience of cultural events: conceptual foundations and analytical strategies. In: J. SUNDBO & F. SØRENSEN (Eds.). *Handbook of Experience Economy*, pp. 363 – 380. Great Britain: Edward Elgar Publishing.
- IVANOV, I., 2006. *Pedagogicheska diagnostika* [In Bulgarian]. Shumen: Episkop Konstantin Preslavski.
- LOPES, R. & HIRAY, A., 2024. Impacts of Cultural Events and Festivals On Cultural Tourism. *Journal of Advanced Zoology*, vol. 45, no. S4, pp. 174 – 179.
- OSTROWER, F., 2007. Multiple Motives, Multiple Experiences. The Diversity of Cultural Participation. In: S. TEPPER & B. IVEY (Eds.), *Engaging Art*, pp. 85 – 103. London: Routledge. ISBN 978-0-20-392750-2.
- QUINN, B.; COLOMBO, A.; LINDSTRÖM, K., MCGILLIVRAY, D., & SMITH, A., 2020. Festivals, Public Space and Cultural Inclusion: Public Policy Insights. *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 29, no. 11 – 12, pp. 1875 – 1893. Available from: <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1858090>.
- SIBIYA, T.N.; NKOSI, G.S. & GUMEDE, T.K., 2023. Cultural Events as a Strategy for Sustainable Relationships among Key Players. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, vol. 12, no. 2, pp. 653 – 672.
- WANG, F., KING, S. & CHU, Y.-T., 2019. The Influence of an International Festival on Visitors' Attitudes toward Diverse Cultures. *Academica Turistica – Tourism and Innovation Journal*, vol. 11, no. 2.

CULTURAL EVENTS AS A TOOL FOR BUILDING POSITIVE ATTITUDES TOWARDS CULTURAL DIVERSITY

Abstract. The paper presents the results of a study conducted with 26 students–future teachers. In the course of the study, the students were instructed to construct an activity plan within the framework of various cultural events of their choice. The aim of the study is to find out whether and how cultural events could serve as a tool for building positive attitudes towards diversity. The main tasks are to analyze the students' texts, to identify the presence or absence of educational opportunities in their proposed activities, and to systematize and interpret the results. The research methods used are theoretical analysis, content analysis and rating scale. The analysis of the results leads to basic conclusions about students' skills in planning visits to cultural events. It also suggests that such events possess educational potential for fostering positive attitudes towards diversity in children, integrating art, culture, experience, and imagination, thereby creating conditions for a broader understanding of differences and the world as a whole.

Keywords: cultural events; cultural diversity; diversity; intercultural education; intercultural competence

✉ **Dr. Ekaterina Tomova, Assist. Prof.**

ORCID iD: 0000-0001-8207-1205

Researcher ID: AAL-1535-2021

Faculty of Pedagogy

University of Sofia "St. Kliment Ohridski"

Sofia, Bulgaria

E-mail: eztomova@uni-sofia.bg